

Τεχνητή Νοημοσύνη

Μεθευρετικές Μέθοδοι

Δρ. Δημήτριος Κουτσομητρόπουλος

1

Αλγόριθμοι αναζήτησης λύσης

(Μεθ-) Ευρετικές Μέθοδοι (Metaheuristics)

- ▶ **Hill Climbing, Local Search** Αναρρίχηση Λόφων ή Τοπική αναζήτηση
- ▶ **Random-restart** Τυχαία Επανεκκίνηση
- ▶ **Iterative Local Search** Επαναληπτική Τοπική Αναζήτηση
- ▶ **Local Beam Search** Τοπική Ακτινική Αναζήτηση
- ▶ **Αναζήτηση Tabu**
- ▶ **Simulated Annealing** Προσομοιωμένη Ανόπτηση
- ▶ **Γενετικοί Αλγόριθμοι**
- ▶ **Αναζήτηση Tabu**
- ▶ **PSO, ACO, BCO, ...**

▶ 2

2

Μεθευρετικές μέθοδοι

- ▶ Πρότυπες μεθοδολογίες (templates) για επίλυση γενικευμένων κατηγοριών προβλημάτων, ιδίως βελτιστοποίησης
  - ▶ δεν εξαρτώνται από το εκάστοτε πρόβλημα
- ▶ Χρησιμοποιούν μια τοπική ευρετική για την δημιουργία νέων λύσεων
  - ▶ εξαρτάται από το πρόβλημα
- ▶ Δεν είναι ούτε συνεπείς ούτε πλήρεις
  - ▶ μπορούν να εντοπίσουν μια ικανοποιητική λύση σε σύντομο χρόνο
- ▶ Μπορεί να είναι:
  - ▶ *κατασκευαστικοί ή άπληστοι*, χτίζοντας σταδιακά τη λύση σε κάθε βήμα (βλ. BestFS)
  - ▶ *επαναληπτικοί*, που ξεκινούν από μια πλήρη λύση (ή πληθυσμό) και τη βελτιώνουν σταδιακά σε κάθε βήμα
    - ▶ έχουν ως βάση την **τοπική αναζήτηση (local search)**

▶ 33

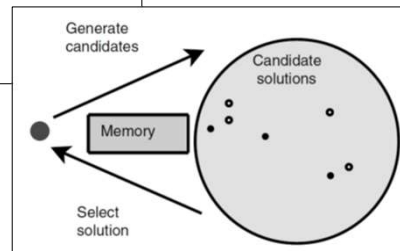
3

Τοπική Αναζήτηση ή Αναρρίχηση Λόφων (Hill Climbing)

- ▶ Υπάρχει μια **αντικειμενική συνάρτηση** (objective function) $f: S \rightarrow R$, που θέλουμε να βελτιστοποιήσουμε
  - ▶ Συνάρτηση καταλληλότητας (fitness function)
  - ▶ Συνάρτηση κόστους (cost function)

```
s = s0 ; /* Generate an initial solution s0 */
While not Termination_Criterion Do
  Generate (N(s)) ; /* Generation of candidate neighbors */
  If there is no better neighbor Then Stop ;
  s = s' ; /* Select a better neighbor s' ∈ N(s) */
Endwhile
Output Final solution found (local optima).
```

- ▶ Τί γίνεται αν οι καλύτεροι γείτονες έχουν την ίδια τιμή με τον τρέχοντα;
  - ▶ **Πλατό** (plateau): Μια επίπεδη περιοχή στη συνάρτηση – επίπεδο τοπικό βέλτιστο
  - ▶ Μπορούμε να επιτρέψουμε στον αλγόριθμο να συνεχίσει, για κάποια βήματα

▶ 4

4

Τοπική Αναζήτηση: Η έννοια της γειτονιάς

- ▶ Γειτονιά της s
  - ▶ Εξαρτάται από την αναπαράσταση
  - ▶ Τοπικότητα (locality): μικρές αλλαγές στην αναπαράσταση επιφέρουν μικρές αλλαγές στη λύση (αλλιώς *τυχαία αναζήτηση*)
  - ▶ Συνδετικότητα (connexity): Μπορούμε να φτάσουμε από μία κατάσταση σε οποιαδήποτε άλλη στο χώρο καταστάσεων
  - ▶ Τι μέγεθος/ακτίνα έχει; Μικρό μέγεθος για γρήγορη εξερεύνηση, μεγάλο για αποφυγή **τοπικών βέλτιστων**

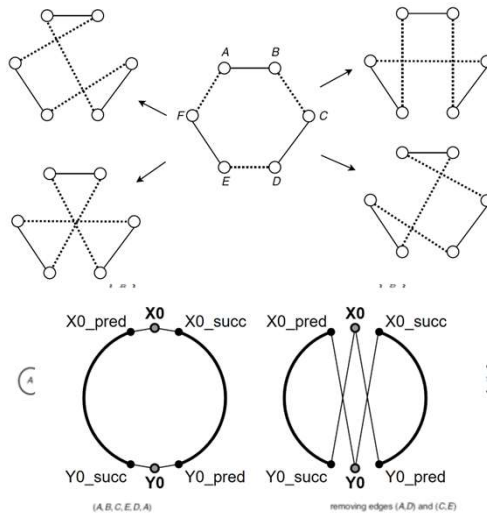

▶ 5

5

Τοπική Αναζήτηση: Τελεστές μετάβασης

- ▶ Πώς προκύπτουν νέες λύσεις;
  - ▶ Τι τελεστές μετάβασης εφαρμόζονται;
  - ▶ Τοπικές ευρετικές (π.χ. TSP: swap, 2-opt, k-opt)

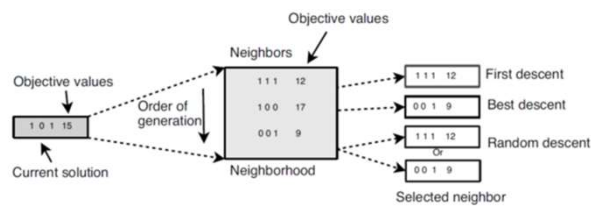

▶ 6

6

Τοπική Αναζήτηση: αρχική λύση και επιλογή βελτίωσης

- ▶ Πώς φτιάχνεται η αρχική λύση;
  - ▶ Τυχαία επιλογή
  - ▶ Άπληστος αλγόριθμος
  - ▶ Η άπληστη προσέγγιση δεν είναι αναγκαστικά καλύτερη
 Στο TSP η ευρετική Clarke-Wright δίνει καλύτερη λύση από μια τυχαία επιλογή. Όμως η τοπική αναζήτηση θα οδηγηθεί σε χειρότερες λύσεις!
- ▶ Πώς επιλέγεται η s' ;
  - ▶ Είναι η **καλύτερη** που βρέθηκε; (TSP: εφαρμογή όλων των 2-opt κινήσεων)
  - ▶ Είναι η **πρώτη καλύτερη** που βρέθηκε; (εφαρμογή 2-opt διαδοχικά μέχρι να βρεθεί καλύτερη) – δίνει την ίδια ποιότητα λύσεων στην πράξη!
  - ▶ Είναι **τυχαία επιλογή** από τις καλύτερες;

▶ 7

7

Παράδειγμα: 8 βασίλισσες

- ▶ Κάθε βασίλισσα σε διαφορετική στήλη, $8^8=17M$ καταστάσεις
- ▶ Αναπαράσταση κατάστασης ως διάνυσμα 8 θέσεων
- ▶ Τελεστής μετάβασης: **Μεταβολή μίας** θέσης στο διάστημα [1, 8]
  - ▶ Μέγεθος γειτονιάς: $8 \times 7 = 56$ ($7+7+\dots$)

18	12	14	13	13	12	14	14
14	16	13	15	12	14	12	16
14	12	18	13	15	12	14	14
15	14	14	♠	13	16	13	16
♠	14	17	15	♠	14	16	16
17	♠	16	18	15	♠	15	♠
18	14	♠	15	15	14	♠	16
14	14	13	17	12	14	12	18

<4, 3, 2, 5, 4, 3, 2, 3>, $f = 17$

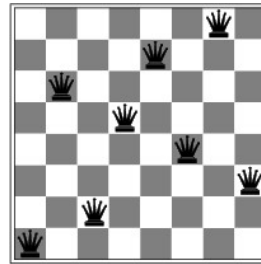
- ▶ **Συνάρτηση αξιολόγησης:** Ο αριθμός των βασιλισσών που μπορεί να επιτίθενται η μια στην άλλη
- ▶ Ο καλύτερος γείτονας έχει κόστος 12

▶ 8

8

Παράδειγμα: 8 βασίλισσες – τοπικό ελάχιστο

- ▶ Νέα κατάσταση με $f=1$ σε 5 κινήσεις
- ▶ Όμως, **τοπικό ελάχιστο!**
  - ▶ Οποιαδήποτε μετάβαση δίνει χειρότερη λύση
  - ▶ Ο αλγόριθμος τερματίζει
  - ▶ 86% τοπικό ελάχιστο (σε 3 κινήσεις μ.ο.)
  - ▶ 14% ολικό ελάχιστο ($f=0$, σε 4 κινήσεις μ.ο.)

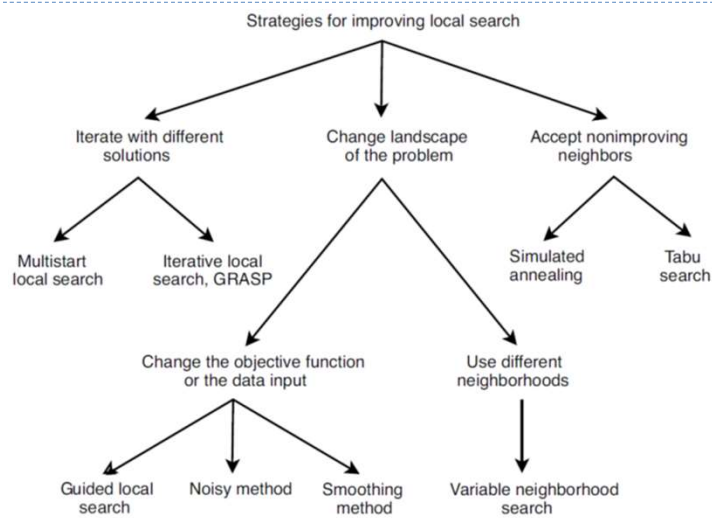
$\langle 1, 6, 2, 5, 7, 4, 8, 3 \rangle, f = 1$

- ▶ Επιτρέπουμε κινήσεις σε πλατό;
  - ▶ Αν ναι, μπορεί να προκύψει ατέρμονος βρόχος
  - ▶ Όριο 100 κινήσεων: Ποσοστό επιτυχίας 94%, αλλά 21 ή 64 μ.ο. κινήσεων επιτυχίας/αποτυχίας

▶ 9

9

Βελτιώσεις στην τοπική αναζήτηση

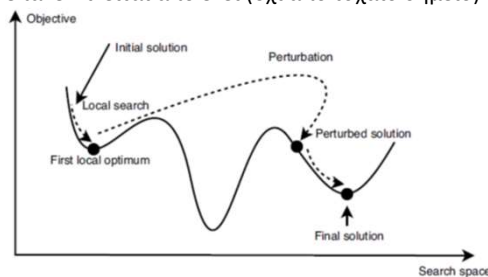

▶ 10

10

Τυχαία επανεκκίνηση (Random-restart)

- ▶ Random restart ή *multistart* local search
  - ▶ Σε αποτυχία, η αναζήτηση δε σταματά, αλλά επανεκκινείται από τυχαίο σημείο
  - ▶ Σε ορισμένα προβλήματα απαιτούνται πάρα πολλές τέτοιες επανεκκινήσεις μέχρι να βρεθεί (ικανοποιητική) λύση (π.χ. διχοτόμηση γράφου)
  - ▶ Ο αριθμός τους αυξάνει εκθετικά με το μέγεθος του προβλήματος
  - ▶ Κεντρικό οριακό φαινόμενο:
Όταν το μέγεθος του προβλήματος γίνει πολύ μεγάλο, τα τοπικά ελάχιστα που προκύπτουν από τυχαίες αρχικές λύσεις είναι παρεμφερή ως προς την ποιότητά τους
- ▶ Iterated local search (ILS)
  - ▶ Εφαρμόζεται μια **διατάραξη** (perturbation) στο τοπικό ελάχιστο και η αναζήτηση επανεκκινείται από εκεί (όχι από τυχαίο σημείο)

▶ 11

11

Τοπική ακτινική αναζήτηση (Local Beam Search)

- ▶ Αποθηκεύονται k διαφορετικές καταστάσεις, αντί για μόνο μία
  - ▶ Αρχικά k καταστάσεις επιλέγονται τυχαία
  - ▶ Εκτελείται 1 βήμα local search για κάθε μία
  - ▶ Δημιουργείται η γειτονιά τους
  - ▶ Επιλέγονται οι k καλύτεροι γείτονες *από όλες τις γειτονιές*
  - ▶ Συνεχίζεται local search για καθέναν από αυτούς
  - ▶ Σύγκριση με random-restart?
- ▶ Συχνά οι k καλύτεροι τείνουν να συγκεντρώνονται στην ίδια περιοχή (τοπικό ελάχιστο)
  - ▶ Απορρίπτονται νωρίς χειρότερες λύσεις που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε βελτίωση αργότερα
  - ▶ Εκμετάλλευση vs. εξερεύνηση
- ▶ Stochastic local beam search: k γείτονες επιλέγονται με πιθανότητα ανάλογη της καταλληλότητας

▶ 12

12

Αναζήτηση ταμπού (Tabu Search)

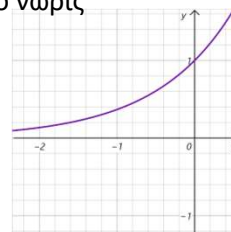
- ▶ Ύπαρξη μνήμης για αποθήκευση πληροφοριών σχετικών με τη διαδικασία αναζήτησης
- ▶ Όπως στην τοπική αναζήτηση, επιλέγεται ο καλύτερος γείτονας
- ▶ Τι γίνεται σε **τοπικό βέλτιστο**;
  - ▶ Η αναζήτηση συνεχίζει επιλέγοντας **χειρότερο** σημείο, δημιουργείται νέα γειτονιά, και επιλέγεται η καλύτερη λύση, ακόμα κι αν είναι χειρότερη από το τοπικό βέλτιστο
  - ▶ Μπορεί να δημιουργηθούν κύκλοι (επίσκεψη καταστάσεων που έχουν ήδη δημιουργηθεί)
- ▶ **Λίστα Ταμπού (Tabu list)**: Αποθηκεύονται οι λύσεις (ή οι τελεστές) που έχουν ήδη ελεγχθεί
  - ▶ Οι k πιο πρόσφατες
  - ▶ Όχι ολόκληρες οι λύσεις, αλλά χαρακτηριστικά τους (attributes)
  - ▶ Π.χ. μια λίστα ακμών για το TSP

▶ 13

13

Προσομειωμένη Ανόπτηση (Simulated Annealing)

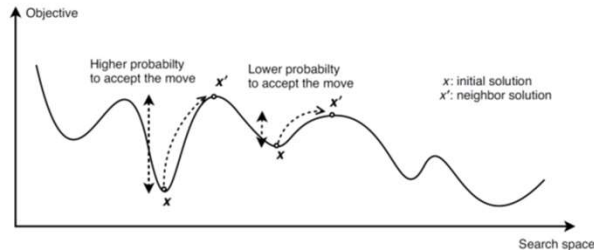
- ▶ Εμπνευσμένη από τη μεταλλουργία
  - ▶ **Ανόπτηση**: Θέρμανση σε **υψηλή θερμοκρασία** και μετά **σταδιακή ψύξη** με συγκεκριμένο ρυθμό, ώστε το υλικό να αποκτήσει βέλτιστες ιδιότητες (σκλήρυνση)
- ▶ Χειρότερες λύσεις μπορεί να γίνουν αποδεκτές από νωρίς
  - ▶ Επιλέγεται τυχαία μια γειτονική λύση
  - ▶ Αν είναι καλύτερη θα γίνει αποδεκτή
  - ▶ Αν είναι χειρότερη ($f(x') > f(x)$), θα γίνει αποδεκτή με πιθανότητα p :
$$p = e^{-\frac{f(x') - f(x)}{T}}$$
    - ▶ x' : γείτονας, T : θερμοκρασία
  - ▶ Όσο πιο μεγάλο το T , τόσο πιο μικρός ο εκθέτης και άρα πιο κοντά στη μονάδα (αφού είναι πάντα αρνητικός).
    - ▶ Χειρότερες λύσεις θα επιλέγονται αρκετά συχνά
  - ▶ Όσο μικραίνει το T , μεγαλώνει ο εκθέτης και απομακρυνόμαστε από την μονάδα προς το 0.
    - ▶ Χειρότερες λύσεις θα γίνουν πιο σπάνια αποδεκτές

▶ 14

14

Προσομιωμένη Ανόπτηση (Simulated Annealing)

- ▶ Σύγκλιση στη βέλτιστη λύση!
  - ▶ Αν η θερμοκρασία μειώνεται αρκετά αργά, ο αλγόριθμος θα βρει το **ολικό βέλτιστο** με πιθανότητα $\rightarrow 1$
  - ▶ Όμως, *ασυμπτωτικά* (σύγκλιση μετά από άπειρα βήματα)
- ▶ Επιλογές παραμέτρων
  - ▶ Τι αρχική θερμοκρασία;
  - ▶ Τι πρόγραμμα ανόπτησης (ψύξης);
- ▶ Πολύ καλά (near optimal) αποτελέσματα για TSP, VLSI

▶ 15

15

Γενετικοί Αλγόριθμοι

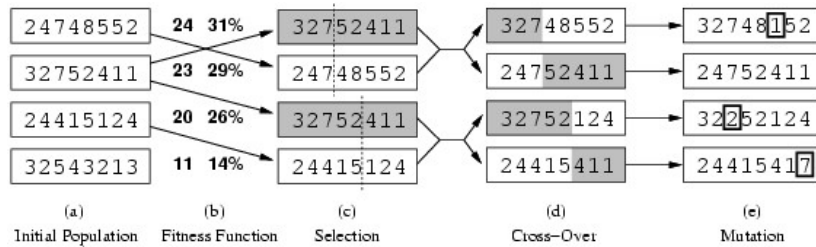
- ▶ Εμπνευσμένοι από τη θεωρία της εξέλιξης και της φυσικής επιλογής
  - ▶ *οι οργανισμοί που είναι περισσότερο προσαρμοσμένοι στο περιβάλλον τους επιβιώνουν και αναπαράγονται περισσότερο από τους λιγότερο προσαρμοσμένους*
- ▶ Μια διάδοχη κατάσταση προκύπτει συνδυάζοντας δύο καταστάσεις-γονείς
- ▶ Ξεκινά με k τυχαία επιλεγμένες καταστάσεις (**πληθυσμός**)
- ▶ Μια κατάσταση αναπαρίσταται ως *συμβολοσειρά* (0 και 1, ακέραιοι αριθμοί, κτλ)
- ▶ **Συνάρτηση καταλληλότητας**: Καλύτερες τιμές για καλύτερες λύσεις.
- ▶ Παραγωγή της επόμενης γενιάς χρησιμοποιώντας γενετικούς τελεστές
  - ▶ **Επιλογή** (selection)
  - ▶ **Διασταύρωση** (crossover)
  - ▶ **Μετάλλαξη** (mutation)
- ▶ Οι τελεστές εφαρμόζονται *στοχαστικά*

▶ 16

16

Γενετικοί Αλγόριθμοι

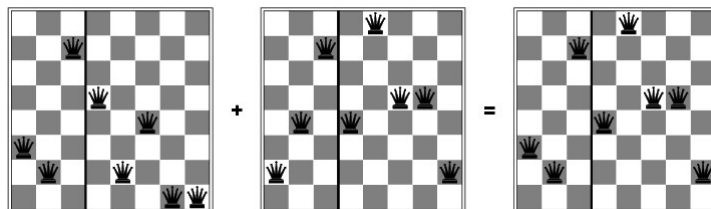

- ▶ Συνάρτηση καταλληλότητας: αριθμός ζευγαριών που δεν επιτίθενται ($\min = 0$, $\max = 8 \times 7/2 = 28$)
- ▶ Επιλογή ανάλογη της απόδοσης (fitness proportionate selection):
  - ▶ $24/(24+23+20+11) = 31\%$
  - ▶ $23/(24+23+20+11) = 29\% \dots$

▶ 17

17

Παράδειγμα διασταύρωσης

▶ 18

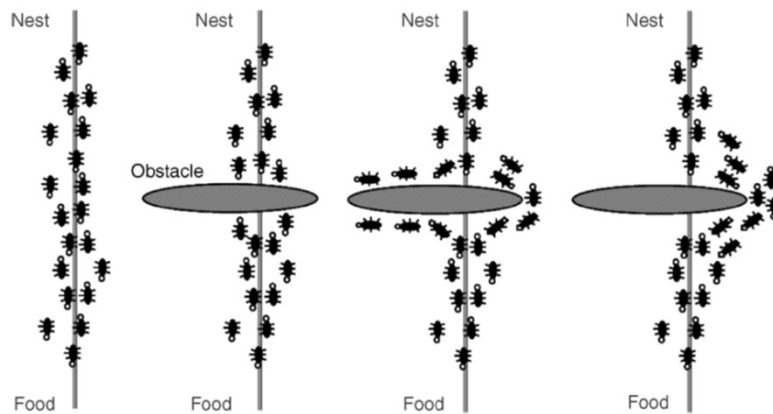
18

Άλλες μέθοδοι

19

19

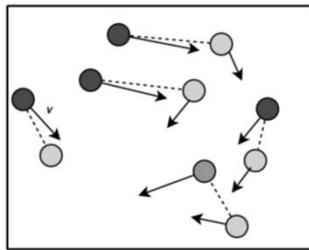
Ant Colony Optimization (ACO) - 1992

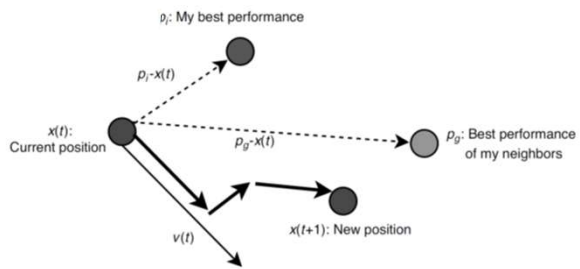
▶ 20

20

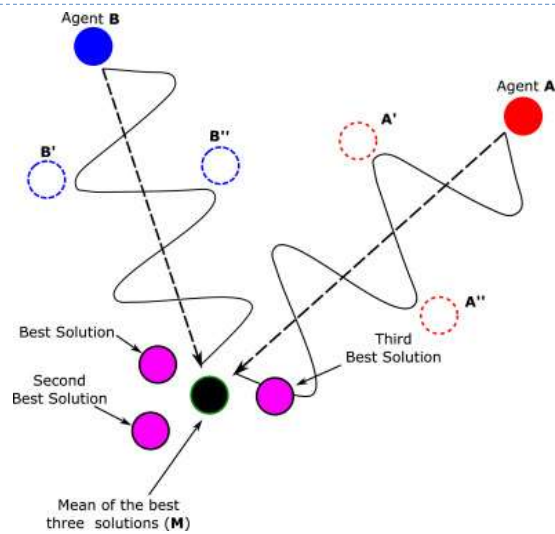
Particle Swarm Optimization (PSO) - 2001

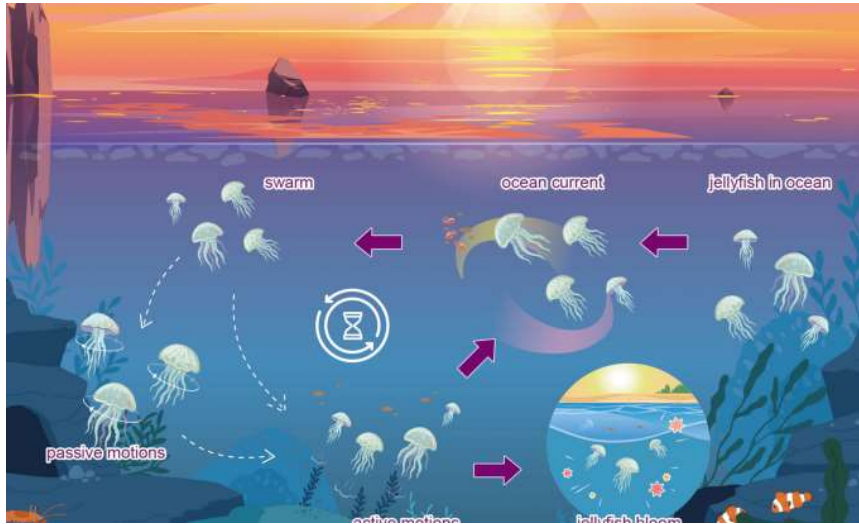
Decision space

Social Ski Driver (SSD) - 2019

Jellyfish Swarm Optimization (JSO) - 2022

▶ 23

23

No free lunch theorem

- ▶ There's no such thing as free lunch!

«Δύο οποιοδήποτε αλγόριθμοι βελτιστοποίησης είναι ισοδύναμοι ως προς τη μέση επίδοσή τους σε όλα τα πιθανά προβλήματα»

Wolpert&McReady, 2005

- ▶ Δεν είναι όλες οι μέθοδοι βέλτιστες σε όλα τα προβλήματα

▶ 24 Πηγές: G. Talbi "Metaheuristics", S. Russell, P. Norvig "Artificial Intelligence: A modern Approach" 3d ed.

24